

TM	Г. XXXVI	Бр. 4	Стр. 1901-1912	Ниш	октобар - децембар	2012.
----	----------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

UDK 316.776

Pregledni rad

Primljeno: 22.03.2011.

Revidirana verzija: 30.10.2012.

Violeta Cvetkovska Ocokoljić

Megatrend univerzitet

Fakultet za kulturu i medije

Tatjana Cvetkovski

Megatrend univerzitet

Fakultet za poslovne studije

Novi Beograd

MEDIJI – ALHEMIJA DRUŠTVA PRIVIDNOG PREOBRAŽAJA

Apstrakt

Istraživanje načina na koji čovek posmatra svet oko sebe, prima razna saznanja i povratno utiče na okruženje kroz istoriju čovečanstva bitno je bilo usmereno na odnos između viđenja i onoga što je viđeno. Uporedna analiza između stanja preobražavanja u alhemiji, sa naglaskom na slikovitost koja se dešava u ostvarivanju Velikog dela, i slikovitosti televizijskog ekrana, ima za cilj da uspostavi odnose između istinitog i privida. Naročit naglasak je na alhemijskom stanju poznatom kao *nigredo* koje se upoređuje sa crnim televizijskim ekranom. Ova saturnovska, inicijalna faza iz koje proizlazi šarenilo boja i slika može se poistovetiti sa medijski posredovanom stvarnošću. S obzirom na to da čovek primanjem medijskih slika svakodnevno učestvuje u pseudoprocusu stvaranja Velikog dela, on gubi sposobnost razlikovanja istinitog i prividnog. Pojedinaac tako ostaje na početnom nivou, u crnilu gde prima medijski posredovane sadržaje, uplašen čuvarom prvog praga, odnosno košmarnim slikama mračne strane kolektivnog nesvesnog. Njegov preobražaj je prividan i ostaje na nivou stanja koje alhemičari nazivaju fantazijom.

Ključne reči: mediji, *nigredo*, alhemija, crna kutija, svest

MEDIA – The Alchemy of Society’s Illusionary Transformation

Abstract

Research into the ways in which man observes the world around him, receives different information and in turn influences the environment has been largely focused throughout the history of mankind on the relationship between perception and what is actually seen. This comparative analysis is aimed at establishing the relationship between truth and illusion by exploring the state of transformation in alchemy, with specific emphasis on the colorful imagery that occurs in creating the Great Work and the colorful imagery of the television screen. In particular, the authors focus on the alchemical state known as nigredo which compares to a black television screen. This initial (Saturnine) phase which gives rise to a spectrum of colors and images is comparable to the media-mediated reality. Considering the fact that man participates in the pseudo process of creating the Great Work by receiving media images on a daily basis, man loses the ability to distinguish between truth and illusion. The individual thus remains “in the dark”, i.e. at the initial phase of nigredo where he receives media-mediated contents fearful of the guard of the first threshold, i.e. dreading the nightmarish images from the dark side of the collective unconscious. His transformation is an illusion and it remains within the scope of fantasy.

Key Words: Media, *Nigredo*, Alchemy, The Black Box, Consciousness

UVOD

Teorijsko izgrađivanje slike sveta, prema Kasireru (Kasirer, 1985, str. 83), počinje na onoj tački na kojoj svest prvi put jasno pravi razliku između *privida* i *istine*. Daleko u prošlosti Empedokle (5. vek pre nove ere) utvrdio je pojam spoljašnje vatre, neke vrste objektivnog fluksa koji postoji po sebi i nosi forme, boje i pojam unutrašnje vatre koja bi se mogla shvatiti kao duh ili duša (Pavlović, 1977, str. 38). Teorija o postojanju dva Sunca, na kojima će alhemičari izgraditi najveći deo svog učenja o preobražaju, dva stanja *nigreda*, takođe je pripisana velikom filozofu kao i teorija o četiri elementa (Roob, 2009, str. 13–14) koju će kasnije razviti Aristotel. Oslanjanje na Aristotelovu teoriju dvostruke prirode stvarnosti, čija je osnovna jedinica stvar ili supstanca¹, odnosno

„supstanca za koju neki filozofi potvrđuju jedinstvo, a drugi mnoštvo, zamišljajući to mnoštvo čas kao ograničeno po broju, a čas kao beskonačno“ (Aristotel, 1971, str. 148)

takođe je predstavljalo putokaz brojnim alhemičarima tokom vekova.

¹ Prema Aristotelu (1971, str. 195) dalje, supstanca je uzrok koji čini da je stvar ono što jeste.

Ipak, razlaganje na elemente, odnosno preobražaj objekata sastavljenih od materije i oblika, svođenje na prvobitnu prirodu i buđenje pokretača koji dovodi do prelaska iz mogućnosti u polje stvarnosti zadržaće se kao želja i zagonetka do savremenog doba.

Svet simbola, vizuelnih i mentalnih slika, kao znak, pečat ili varljiva stvarnost vezan je za najprijemčivije ljudsko čulo – vid. Plotin, govoreći o umetnosti kao izrazu neposrednog i potpunog upoznavanja sa suštinom stvari, kaže da stvaranje vizuelnog doživljaja ne dolazi spolja već iznutra jer naša duša nema potrebe da gleda spolja, ako ima u sebi predmet koji vidi. Tako onaj koji gleda postaje jedno sa gledanim (Jaspers, 1988, str. 65). Oslanjajući se, po uzoru na svoje kolege², na starije izvore Paracelzus, čuveni alhemičar, takođe je verovao da duhovne snage koje utiču na fizičko, telesno pokretanje postižu svoju svrhu kroz neku vrstu *znanja* koje se ne nalazi u posmatraču već potiče iz objekta koji je posmatran. Tako je znanje, ostvareno u zajedničarenju, suživotu sa objektom, moguće čoveku jer sve supstance i objekti koji ga okružuju na izvestan način su unutar njega samog (Silva, 2005, str. 38). Tako pojedinac unutar sebe mora da prepozna simbole koji se odnose na vidljivu materiju jer, na kraju, u tome „šta čovek zapaža i kako zapaža leži njegova osobena priroda“ (Адлер, 1999, str. 60).

Odnos tame i svetlosti, i svega što je između, iz ugla alhemičara prepoznaje se kao pratvar koja je nečista materija i koju treba pročititi. Dualnost ovog stanja prepoznajemo kod čoveka u kome se pročišćavaju njegovi duboki, podsvesni i „nečisti“ delovi od čistog, jasnog i preobraženog stanja. Iz ugla savremenih medija, ovu drevnu dualnost možemo prepoznati u dva stanja male crne kutije: kada je ona živa i prenosi programski sadržaj, odnosno zajedničari sa posmatračem i stanje kada je ugašena, crna. Cilj ovog rada jeste da istraži period koji se dešava između svetlosti i tame, odnosno svetlosti i senke viđenog i proživljenog, dva crna stanja koja alhemičari nazivaju dva aspekta stanja *nigreda*, odnosno uključivanja i isključivanja ekrana, kao i da prepozna njihov sled i međuodnose.

DVA ASPEKTA ALHEMIJSKE FAZE NIGREDO

U opisu procesa istraživanja Velikog dela alhemičari su se tokom vekova služili brojnim alegorijama. S obzirom na to da se alhemijski proces rukovodio posmatranjem prirode i odnosima tame i svetlosti u svakodnevnom životu kao i njenom obnovom, brojne paralele u alhemijskom opusu zasnovane su upravo na preplitanju i većitom sukobljavanju ovih suprotnosti. Stanje istraživanja nosilo je puno zamki još u svom začetku a već Platon je opisivao varljivost čula vida i

² Pozivanje na stvarne ili izmišljene autoritete uobičajena je pojava u alhemičarskim spisima.

nagovestio da u pećini oči otkazuju poslušnost dva puta, „jednom kad iz tame izlazimo na svetlost i drugi put kada se iz svetlosti vraćamo u tamu“ (Platon, 1976, str. 211). Alhemičari³ su dalje, uglavnom se oslanjajući na četvorstvo Aristotela, podelili svoj opus u četiri osnovne faze: *melanosis* (crnjenje), *leukosis* (beljenje), *xanthosis* (žućenje), *iosis* (crvenjenje), koje će se u periodu renesanse smanjiti na tri, odnosno, na crnu, belu i crvenu fazu (Jung, 1984, str. 239).

Prva faza alhemijaskog procesa na koju učenik nailazi naziva se *nigredo* i predstavlja inicijalno crno stanje, koje je ujedno i najnegativnija i najteža operacija u alhemiji. Na samom početku učenik se susreće sa zmajem, htoničnim duhom, đavolom ili, kako ga alhemičari nazivaju, crnjenjem – *nigredom*. Ovaj susret veoma je bolan za pojedinca i često uzrokuje duboku patnju. „U psihološkim terminima duša pronalazi sebe u agoniji melanholije zaključanoj u bici sa senkama“ (Stanton, 2008, str. 10). *Nigredo* se često poistovećuje sa svojstvima prvobitne tvari, haosa ili *massae confusae* i stanjem u kome duša luta pre nego što se ponovo spoji sa telom i oživi ga (Jung, 1984, str. 116).

Međutim *nigredo*, podjednako kao i sve što postoji u prirodi, sadrži dualnost i sastoji se iz nižeg i višeg aspekta. U svom osnovnom, najnižem aspektu ono je predstavljeno kao materijalno zlato (Stanton, 2008, str. 10), dok je u svom najuzvišenijem aspektu prikazano kao Crno sunce⁴ (*Sol niger*), odnosno, duhovno zlato. Tako je *Sol niger* (Crno sunce) izjednačeno i shvaćeno jedino u svom *nigredo* aspektu, ali njegova mnogo uzvišenija dimenzija – njegova svetlost, njegovo mračno prosvetljenje, njegov Eros i mudrost – ostaju u nesvesnom (Stanton, 2008, str. 11) ili u božanskom, nespoznatljivom. Druga tama tokom vekova se nazivala različitim imenima, ali je uvek sledila istu formulu: *Obscurum per obscuris* (u tami još veće tame) (Battistini, 2007, str. 68), *nigrium nigrius nigro* (crno, najcrnje, crnje nego crno po sebi) (Erickson & Hulse, 2000, str. 199) ili pak u magijskim materičnim činima (formulom) gde je

³ Od davnina Egipat (staro ime *Kamt* ili *Qemt*, kasnije *Khême*, reč koja znači crno ili mračno) bio je poznat po veštini rukovanja metalima i njihovom preobražavanju, a prema grčkim piscima, Egipćani su koristili živu u procesima u kojima su razdvajali metale zlata i srebra iz prirodne rude. Kao proizvod ovih procesa stvarao se crni prah ili supstanca za koju se smatralo da poseduje najčudesnije moći. Tako je, uporedo sa razvijanjem veštine u izvođenju uobičajenih procesa na metalima, u Egiptu raslo verovanje da magične moći postoje u tečnim metalima i legurama. Umeće rukovanja metalima, poznavanje hemije metala i njihovih magičnih moći opisani su imenom *Khemeia*, odnosno, pripremanje crne rude (ili praha) koja je smatrana sredstvom kojim se postizalo preobražavanje metala. Na ovo ime Arapi su dodali član *al* i tako je dobijena reč *Al-Khemeia* ili alhemija. (Prema: Budge, 1901, str. 20).

⁴ U hrišćanstvu crno Sunce se prikazuje u vidu mandorle koja okružuje Hrista i koja simbolizuje božansku svetlost pred kojom se prirodna svetlost pomračuje.

poistovećivano naizмениčno sa prvim pragom tame u majčinoj utrobi⁵ (utrobo, crna, najernja...) (Spier, 1993) ili poslednjim pragom tame pred prosvetljenje. Paralela sa matericom pronalazi se u ideji da je posle začeca materica zatvorena i da u nju ne može da prodre čak ni vazduh, te tako i kamen mudrosti mora da bude u zatvorenoj posudi (Rabinović, 1989, str. 78). Crno sunce, crnjenje, *putrefactio*, *mortificatio*, *nigredo*, trovanje, mučenje, ubijanje, rastavljanje, truljenje i smrt, svi oblici utkanih međuodnosa koji opisuju patnju predstavljaju istovremeno i pomračenje svesti i naše svesno gledište (Stanton, 2008, stp. 22).

U stvaranju Velikog dela zatamnjenje ili tama pojavljuje se dva puta. Prvi put tama je prisutna na početku samog opusa i naziva se *nigredo* a drugi put pri samom prosvetljenju ili završnoj fazi opusa i najčešće se poistovećuje sa melanholijom ili nekom vrstom ludila⁶. Ova faza naziva se i susretom sa sopstvenom senkom a predstavlja poslednji zemaljski stadijum pre uzdizanja duše. Tada nastupa crvenjenje, rumena zora, a prirodna svetlost se pomračuje i ustupa mesto uzvišenoj, božanskoj svetlosti. Isti proces odvija se i u pojedincu koji ide putem traganja za savršenstvom i ličnim preobražajem.

MALI EKRAN – VAS HERMETIS

Odnos čoveka i okruženja, odnosno uzajamna svojstva materijala, oblika, funkcija i značenja i njihovo zajedničarenje pronalaze svoja najotletotvorenija ishodišta upravo u umetnosti, a još dublje, u vajarstvu, odnosno skulpturi kao prvobitnoj opipljivoj, trodimenzionalnoj ljudskoj predstavi nematerijalnog (božanstva) (Bogdanović, 2002). Međutim, ako se krene od određenja umetnika kao pojedinca koji vizuelnu percepciju pretvara u formu (Апрагн, 1982, str. 12) mora se postaviti pitanje u kojoj meri forma koja ima elemente umetničkog utiče povratno na pojedinca.

⁵ Tama pećine ili crnilo, zapravo je alhemijski *nigredo*, početno stanje adepta ali i svojstvo prvobitne materije (*massae confusae*). S obzirom na to da alhemija podržava odnos makro i mikrokosmosa, odnosno, šta je gore to je i dole, nije neuobičajena paralela ovog haotičnog stanja (*massae confusae*) sa ženskom utrobom kao stvaraočem života ali i sa tamnom jamom, pećinom i utrobom zemlje. Opus počinje u tamnim dubinama zemlje, stvarnosti i području *obscura foemina*. Tako, čovek rođen u tami, primordijalnoj vodi, bezobličnoj masi, dobija oblik crpeći zrak svetlosti. Ili prema rečima alhemičara: „Sin izvlači zrak iz sopstvene senke“ (Berk, 2004, stp. 238–239).

O *hystera* formuli i preobražaju egipatskog božanstva Knubis kroz vekove, detaljnije vidi u: Vikan, 1984; Spier, 1993.

⁶ Iz crne materije izranja duh. Grci su ovaj proces brzog preokreta-promene nazivali *peripeteia*, što u psihološkom procesu simbolizuje nagli preokret iz depresije u prosvetljenje (Sullivan, 2000, stp. 26).

Umetnik⁷ dakle teži preobražaju. Kao početnik on se susreće sa Saturnovom senkom⁸, crnim kvadratnim kamenom (*Lapis philosophorum*) ili crnom kutijom. Međutim, početnik (inicijant) kao da naslućuje da je ono što čula primaju tek površina i da čulna percepcija ne otkriva suštinu stvari, već se duboko unutar vidljivog sloja „nalaze žile i damari u kojima teče i pulsira životna supstanca forme“ (Срејовић, 1973, str. 19). Nasuprot njemu nalazi se običan čovek koji će se zadovoljiti općinjavajućom moći malog kockastog ekrana i na taj način doživljavati pseudoiskustvo pulsirajuće snage unutar nežive forme. Slike, zvuci i pokreti koje on vidi i doživljava samo su odjek dalekog simulakruma koji preti da otupi njegovo unutrašnje Ja i da zameni njegovu stvarnost opsenom. Prema rečima Bodrijara (Bodrijar, 1994, str. 22) to su prazne scene koje su ipak napunile oko, „ništa se nije desilo a ipak smo prezasićeni time“. Ako početnik kreće kao neznalica, dete ili luda, sa ciljem da doživi preobražaj, odnosno prosvetljenje, njega će zavarati transformacija malog ekrana i šarolikost slika i poput lude, gledajući u oblake, zakoraćiće u provaliju virtuelnog sveta. Prema rečima Teobalda (Theobald), alhemičara iz 16. veka, kamen upravo i poseduje brojna imena usled različitosti likova koji se javljaju tokom opusa, a često se pojavljuju i brojne boje (Jung, 1984, str. 259). Iako Jung (1984, str. 260) tvrdi da se ovde govori o projekcijama nesvesnih sadržaja, za alhemičara je njihovo pojavljivanje potpuno stvarno kao što i savremeni čovek veruje direktnom prenosu nekog događaja putem medija. Ipak, istinitost ili stvarnost određenog događaja ne može se u potpunosti utvrditi. Nekad je deo vesti samo isečak stvarnosti, metonimijska slika koja iskrivljuje istinu, a nekad je alhemičarevo viđenje neka vrsta halucinacije. Alhemičar će

„postepeno, svakim danom sve više i više, svojim duhovnim očima (*oculis mentalibus*) opažati neodređen broj iskri, kako narastaju u veliko svetlo“ (Jung, 1984, str. 260)

dok će primalac slika preko medija zapadati u tamu uplašen od susreta sa senkom i prinuđen da prima tuđe košmare koji se emituju sa ciljem da zaposednu njegov unutrašnji prostor. U ovom nižem stanju *nigreda*, odlikovanog izgledima Saturna, preovladava nasilje, grubost, sakaćenje ili osakaćenost koje prethodi pročišćenju (Read, 1957, stp. 284), ali se ovde, posredovano medijima, održava trajno na tom nivou. Tada će umesto drugog Adama, Antimimos (ljubomornik, zloduh) preovladati kao

⁷ Alhemičari su neretko nazivali sebe umetnicima a svoje delo umetnošću što se suštinski podudara sa idejom umetnika kao stvaraoca koji podražava Božije stvaralaštvo.

⁸ Saturnovo teško planetarno kretanje poistovećeno je sa olovom kao teškim metalom a njegova boja je crna, odnosno to je Crno sunce (*Sol niger*).

i druga priroda Merkura koji se iznova „oploduje, ubija i opet vaskrsava“ (Jung, 1984, str. 384) u večitom krugu patnje. To je adrogin nesposoban da objedini svoje prirode, *ljubomorani* na svetlost i bez moći da iskorači u viši stepen i prepozna svoju božansku suštinu. Tada će Merkur, tumačen kao lek i rastvarač, preobrazitelj i stvaralac stvari, prodirati u svom tamnom aspektu u biće čoveka i to *neće biti on već njegova senka* (Budge, 1888, str. 210).

Sam izgled ekrana, odnosno kvadrat ili kocka u kojoj se seku i bore vertikalna i horizontalna linija, izaziva osećaj lebdenja, odnosno stanje savremenog čoveka rastrzanog borbom između materijalnog i duhovnog sveta. Kao četvorstvo elemenata (*tetraktys*) vode, vazduha, zemlje i vatre simbol je jedinstva, materijalnog sveta a uz kuglu, simbolizuje celokupnost materijalnog u duhovnog sveta u savršenom skladu (Arnhajm, 1998, str. 68). Sa druge strane, jajolika posuda a često i kugla, savršen su sud za sprovođenje dela. Alhemičari smatraju da se postupci koji se odvijaju u alhemijskom sudu odvijaju istovremeno i u pojedincu koji sprovodi eksperiment. Na primeru jajeta oni su na neverovatan način analizirali četvorstvo elemenata i njihovo ukrštanje (Waite, 1896, stp. 11-2). Tako su kocka i krug zaista jedno, odnosno zemlja i vasseljena. Okrugla posuda oponaša sferični svemir a unutar nje se rađa *filius philosophorum*, čudesni četvorougaoni kamen (Jung, 1984, str. 245).

O zajedničarenju Zemlje i vasseljene i četvorstvu elemenata govore i orfički mitovi, često pominjani u analogijama sa Velikim delom (Battistini, 2007, p. 158). Crnokriloj noći se udvarao Vetar, te je ona snela srebrno jaje u utrobi mraka, iz kojeg se izlegao dvopolni Erot (Fan), koji je pokrenuo svet iz mirovanja, a Noć je živela sa njim u pećini (Grevs, 1992, str. 13). Tu se već javlja formula koja će biti veoma omiljena u gnosticizmu a i u ranom hrišćanstvu (iako u vidu demonskog obličja). Dakle, Erot ili Fan bio je dvopolan i zlatnih krila, imao je četiri glave „pa je ponekad rikao kao bik ili lav, ponekad je siktao kao zmija ili blejao kao ovan“ (Grevs, 1992, str. 74). Četiri glave Fana u vidu zveri simbolizuju četiri godišnja doba i preobražaj materije kroz vodu, vazduh, vatru i zemlju, odnosno crno, belo i crveno stanje. Međutim, u kontekstu rađanja čoveka prag prelaska čoveka – bebe u utrobi majke simbolizuje susretanje sa demonom koje se podjednako dešava i kada čovek kreće u potragu za svojim bićem i susreće htoničnog demona. Prema Spirovim (Spier, 1993, stp. 30) istraživanjima, najznačajniji obrazac pronalazi se u gnostičkoj formuli „utrobo (materice) crna, najcrnija kao zmija sklupčaj se i kao zmija sikći, i kao lav rići i kao jagnje lezi!“ Sličan zapis, pojavljuje se u ranom hrišćanskom hodočasničkom spisu iz 4. veka, u opisu demona koji je izgledao kao čovek, urlikao kao mnoštvo lavova i siktao kao zmije (Wilson, 1896, stp. 13-14).

Sadržaj kockastog kamena ili male crne kutije ili pagansko bo-

žanstvo sa četiri lica ili glave podjednako su podložni analizi iz ugla savremenog čoveka, a teorija zajedničarenja misli i materije i dalje je primenjiva. Manipulisanje materijom koje se podjednako odražava i na pojedinca, preobražaj toliko željen i tražen kroz istoriju čovečanstva, ostvaruje kontinuitet u emitovanim scenama svakodnevnog života ili mitoloških, bajkovitih sadržaja. Tako se trenutak novih tehnoloških formi pojavio kao zlatna alhemijska supstanca nakon stare forme koja je sagorela (Silva, 2005, stp. 34). *Vas Hermetis*, danas, ostaje posuda sa stvari u početnom stanju, dakle u *nigredu* (truljenju), odnosno raščlanjivanju elemenata. Usitnjavaju se informacije, ideje, scene, slike i oblici a njihovi sadržaji nestaju brzinom kojom su se i pojavili. Svaki sadržaj svesti dalje se razlaže na različite sfere bivstvovanja, te se razdvaja prolazno od relativno trajnog, a slučajno i neponovljivo od opštevažećeg. Ako se prati uspostavljeni model, tada se i svakodnevno i uzvišeno prepliću kao što se prepliću zabavno i duhovno unutar medijski posredovane stvarnosti. Veštački konstruisana stvarnost koja se sastoji iz čistih informacija na izvestan način donosi osećanje bezvremenosti i besmrtnosti. Zabeležen trenutak, fotografski otisak stvarnosti, u životu jednog čoveka postaje iluzija večnosti u kojoj se telo ne razboljeva i ne umire. Informacija⁹ vizuelnog karaktera poslata iz izvora ka mnoštvu ostaje čista i oslobođena, ona ne umire, već se preobražava menjajući oblike i izraze.

Razlaganje metala u procesu preobražaja pronalazi svoj izraz u savremenoj tehnologiji shvaćenoj kao polubožanski proces podražavanja prirode u kome se smeće (truljenje) shvata kao nusprodukt masovne proizvodnje, te stoga treba da bude reciklirano, svareno ili apsorbovano u zemlju iz koje je proisteklo. S obzirom na to da se stvari koje proizvodi industrija ne mogu lako apsorbovati, tehnologija može isto tako lako biti satanizovana kao alhemijska praksa, kao uvreda protiv prirode i Boga; bogohuljenje veštačkim kopijama prirode, monstroznost koja se ne može vratiti na izvor, jer te stvari ne učestvuju u oboženju izvora, već u uniženju čoveka (Silva, 2005, stp. 178–79).

ZAKLJUČAK

Novi vid stvarnosti, posredovane digitalnim medijima, još dublje narušava unutrašnje stanje čoveka. Kada se mala crna kutija, odnosno ekran upali crnilo nestaje a počinje proces projekcije koji sadržaj nesvesnog iz psihičkog sadržaja izbacuje u spoljašnji svet (Jung i Kerenji, 2007, str. 110). Medijski posredovana stvarnost spaja sanjarenja lične i

⁹ Deljagin (Дельягин, 2003) određuje informaciju kao sposobnost materije da bude sagledana.

nelične prirode, tako da pojedinac prima oblikovane (nametnute) sadržaje kao svoje, a staro verovanje čoveka u identitet znaka sa označenim predmetom po snazi „prevazilazi verovanje u magičnu moć reči“ (Крис, 1970, str. 216) i postaje jedina stvarnost.

Prevazilaženje telesnosti i materijalnosti kao i preobražavanje jedne materije, supstance ili stvari u drugu jedna je od najstarijih opsesija čoveka. Tako savremene medije prvenstveno odlikuje želja za preobražavanjem duha i materije u najširem smislu. Virtuelna stvarnost, kao novi sistem, ne predstavlja samo imaginaciju i slike, već „prenosi kvaziprisustvo bića iz izmišljenog sveta ili zamišljenog sveta kako su ga u ranijim vekovima shvatali ljudi“ (Silva, 2005, stp. 22). Peterson (Peterson, 2003) smatra da se problem definisanja i uspostavljanja istorijskog preseka novih medijskih tehnologija zasniva na tradicionalnim spekulacijama oko statusa materijalnosti i stvarnosti, uloge otelotvorenja sadašnjosti i jakih veza sa drevnim magijskim delovanjem na daljinu što nije dovoljno u analizi savremenih medija. Suština je oduvek tu jer „istinska se tajna ne skriva; samo govori skrivenim jezikom“ (Jung, 1984, str. 254). Alhemijske metafore su danas korišćene da opišu proces koji oslobađa hemijsko razlaganje, pretvaranje i magijski preobražaj svojstava materijala. Međutim, još je Trismosin (Trismosin, 1920) u 16. veku tvrdio da alhemičar nastavlja tamo gde je priroda stala, dakle, nastavlja preobražaj izazvan spolja kako bi se desio i iznutra, veštačkim putem da bi proizveo prirodan tok i podstakao čovekovo biće. Alhemičar je poistovećivao sebe sa Bogom, stvaraocem i pokretačem preobraženja. Čovek danas, iako po suštini svoje prirode iskonski sadrži osobinu stvaralaštva, sve više je potiskuje jer je obmanut televizijskim sadržajima koji mu nude iluziju preobraženja. Paracelzus je definisao preobražaj kao proces kroz koji objekat gubi svoju formu, i toliko se menja da više ne nosi nikakvu sličnost sa svojim predašnjim oblikom, već preuzima drugačije obličje, drugačiju suštinu, boju, prirodu ili skup svojstava (Silva, 2005, str. 162). Ovo određenje i danas je primenjivo ali sa bitnom razlikom što iza medijski preobraženog predmeta ne stoji svetlost prosvetljenja već tama iluzije.

Ipak, svete tajne alhemije ostaju zaštićene kroz razrađen simbolički sistem, tako da je samo inicirani sposoban da ih čita. Proces se može imitirati ali se ne može spoznati. Suština preobražaja ostaje u tajni tinkture, a njena tajna je u preobražaju svega čega se dotakne. Ona je katalizator koji može delovati na fizičkom i duhovnom planu, može oživeti mrtvo telo ili uticati na to da bolesni organi ozdrave, izlečiti dušu i duh dovesti do prosvetljenja. Tajna, večita nerazjašnjena leži u alhemijskoj posudi: „*Unum est vas*“ (Jedno je posvuda)“ (Jung, 1984, str. 250).

LITERATURA

- Адлер, А. (1999). *Познавање човека*. Београд: Нолит.
- Арган, Ђ.К. (1982). *Студије о модерној уметности*. Београд: Нолит.
- Аристотел. (1971). *Метафизика*. Београд: Кultura.
- Арнхајм, Р. (1998). *Моћ центра: студија о композицији у визуелној уметности*. Београд: Универзитет уметности у Београду.
- Battistini, M. (2007). *Astrology, magic and alchemy in art*. Los Angeles: The J. Paul Getty Museum.
- Berk, M. F. M. (2004). *The magic flute: An alchemical allegory*. Leiden: Brill.
- Bodrijar, Ž. (1994). *Drugo od istoga*. Београд: Lapis.
- Bogdanović, K. (2002). *Vizibilnost latentnog dinamizma u statičkim formama*. Čačak: Centar za vizuelnu kulturu i vizuelna istraživanja „Krug“.
- Budge, W.E.A. (1888). *The martyr and miracles of saint George of Cappadocia*. London: D. Nutt.
- Budge, W.E.A. (1901). *Egyptian magic*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co.
- Waite, A.E. (Ed.). (1896). *The Turba Philosophorum*. London: George Redway.
- Vikan, G. (1984). Art, medicine and magic in early Byzantium. *Dumbarton Oaks Papers*, 38, 65–86.
- Wilson, C.C.W. (Ed.). (1896). *Palestine Pigrims I*. London: London Committee of the Palestine exploration fund.
- Grevs, R. (1992). *Grči mitovi*. Београд: Nolit.
- Делыагин, М.Г. (2003). *Мировой кризис: общая теория глобализации*. ИНФРА-М. Retrieved from <http://www.delyagin.ru/books/>
- Erickson, P. & Hulse, C. (2000). *Early modern visual culture: Representation, race, and empire in Renaissance England*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Jaspers, K. (1988). *Anaksimander, Heraklit, Parmenid, Plotin, Anselmo, Laoce, Nagarduna*. Београд: Vuk Karadžić.
- Jung, C.G. (1984). *Psihologija i alkemija*. Zagreb: Naprijed.
- Jung, K.G. i Kerenji, K. (2007). *Uvod u suštinu mitologije*. Београд: Fedon.
- Kasirer, E. (1985). *Filozofija simboličkih oblika: mitsko mišljenje*. Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada.
- Крис, Е. (1970). *Психоаналитичка истраживања у уметности*. Београд: Култура.
- Pavlović, Z. (1977). *Svet boje*. Београд: Kultura.
- Peterson, A. M. (2003). *Anthropology & mass communication: Media and myth in the new millenium*. Oxford: Berghahn books.
- Platon. (1976). *Država*. Београд: BIGZ.
- Рабинович, В. (1989). *Алхемија као феномен средњовековне културе*. Београд: Просвета.
- Read, J. (1957). *Through alchemy to chemistry: A procession of ideas and personalities*. London: G. Bell and Sons, Ltd.
- Roob, A. (2005). *Alchemy & mysticism*. London: Taschen GmbH.
- Silva, R.M. (2005). *Digital alchemy: Matter and metamorphosis in contemporary digital animation and interface design* (PhD dissertation). Retrieved from <http://www.citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.92.2177&rep>
- Spier, J. (1993). Medieval Byzantine magical amulets and their tradition. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 56, 25–62. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/751363>
- Срејовић, С. (1973). *Југословенски мозаик*. Београд: Ревизија.
- Stanton, M. (2008). *The black sun: The alchemy and art of darkness*. Texas: A&M University press.

- Sullivan, E. (2000). *Saturn in transit: Boundaries of mind, body and soul*. York Beach: Samuel Weiser Inc.
- Trismosin, S. (1920). *Splendor Solis*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co.

Violeta Cvetkovska Ockoljić, Megatrend University, Faculty of Culture and Media, Novi Beograd
 Tatjana Cvetkovski, Megatrend University, Faculty of Business Studies, Novi Beograd

MEDIA – the Alchemy of the Society’s Illusionary Transformation

Summary

In this paper, authors explore the way in which man observes the world around him, particularly the relationship between seeing and what is seen. This comparative analysis is aimed at establishing the relationship between truth and illusion by exploring the state of transformation in alchemy, with specific emphasis on the colorful imagery underlying the creation of the Great Work and the colorful imagery of the television screen. In particular, the authors focus on the alchemical state known as nigredo which compares to a black television screen. This initial (Saturnine) phase which gives rise to a spectrum of colors and images is comparable to the media-mediated reality. Considering the fact that man participates in the pseudo process of creating the Great Work by receiving media images on a daily basis, man loses the ability to distinguish between truth and illusion. The individual thus remains at the initial level, in the black box, where he receives media-mediated contents fearful of the guard of the first threshold, i.e. dreading the nightmarish images from the dark side of the collective unconscious. His transformation is an illusion and it remains within the scope of fantasy; such transformation is oriented towards destruction rather than creation.

From primordial times, one of man’s principal obsessions has been to overcome the physical and material aspect of one’s existence as well as to turn a matter, substance or object into another form. Thus, broadly speaking, the contemporary media are primarily characterized by the desire to transform the spirit and the matter. The new form of reality, mediated by digital media, profoundly disturbs man’s internal state. When the little black box (the TV screen) is turned on, “the darkness” disappears and the process of projection begins; in this process, the unconscious part of one’s mental content is discharged into the outside world.

Images, sounds and movements that man sees and experiences are just a distant echo of the simulacrum that threatens to blunt his inner self and to replace his reality with illusions. According to Baudrillard (1994, p. 22), these are empty scenes that still fill one’s eyes; “nothing has happened yet we are saturated with it.” If an ignorant person, a fool or a child sets out to experience transformation or enlightenment, he will be fooled by the transformation of the small TV screen and the motley images, and like a fool looking at the clouds he will step into the abyss of the virtual world.

The alchemist will “little by little, come to see with mental eyes (*oculis mentalibus*) a number of sparks growing into a great light” (Jung, 1984, p. 260) while the recipient of media images will fall into the darkness, fearing the encounter with the shadow and being forced to accept other people’s nightmares which are televised with an intent to occupy his internal self. This lower state of nigredo is governed by the as-

1912

pects of Saturn; it is characterized by prevailing violence, rudeness, crippling or mutilation which precedes purification (Read, 1945, p. 284); but here, given the media impact, the state of nigredo is permanently preserved.